

Korona ja kuolemattomuuden harhan murtuminen

Noora Kotilainen

Maanpuolustuskorkeakoulu

Helsingin yliopisto

Anu A. Harju

Helsingin yliopisto

Abstrakti

Koronaviruspandemian myötä kuolema on tehnyt paluun elävien joukkoon. Tässä katsausartikkelissa pohdimme, kuinka paraikaa keskuudessamme oleva tartuntatautipandemia on pakottanut meidät ajattelemaan ikiaikaista mysteeriä, kuolemaa. Lähtökohtanamme on, että pandemia on, paitsi yllättänyt meidät, myös tehnyt vaikeaksi kieltää marginaaliin työnnettyä kuolevaisuuttamme, haavoittuvaisuuttamme taudin edessä. Tuhoisa tartuntatauti on tuonut pintaan modernin lääketieteen, hyvinvoinnin ja filosofian häivyttämää ikiaikaista kuolemanpelkoa. Suhteemme kuolemaan ja omaan haurauteemme on muuttunut, poikkeustilan ja akuutin massamittakaavaisen kuolemanvaaran koskettaessa meitä turvassa elämään tottuneita. Pohjoisella pallonpuoliskolla jylläävä tartuntatauti on murtanut moderneja, kuolemaa arjestamme etäyttäviä ja häivyttäviä käytäntöjä. Tauti on tuonut kuoleman konkreettisesti läsnäolevaksi kuolemiseen liittyvien makaaberien merkkien, kuten väliaikaisten konttiryömpelien, täyttyvien krematorioiden ja hoivakotikuolemien esiin tulemisen kautta. Tarkastelemme, miten koronaepidemiaa on kuoleman näkökulmasta julkisuudessa käsitelty, ja havainnoimme kuoleman ja sairauden medioitumista. Pohdimme myös koronaviruspandemian myötä tapahtuneita muutoksia kuoleman ja kärsimyksen esittämisen medialogiikassa. Nostamme esiin koronaviruspandemian ajankohtaiseksi tekemää tautien ja kuoleman poliittisuutta, sekä niihin liittyvää yhteiskunnallista ja globaalia epätasa-arvoa. Taudit ja ennenaikainen kuolema ovat aina koskettaneet kovemmin

sosioekonomisesti heikompia ja yhteiskunnallisesti marginalisoituja ryhmiä, ja niin näyttää olevan myös koronaviruksen suhteen. Ihmisolentojen kehojen lisäksi taudit aiheuttavat pelosta kumpuavia reaktioita valtiollisissa toimijoissa ja poliittisissa järjestelmissä. Tarkastelemme, millä tavoin COVID-19-tautia on merkityksellistetty ja metaforisoitu paitsi kuolemanpelon hallitsemiseksi, myös kuoleman vaaran mielikuvien rajaamiseksi. Virus pandemian metaforisoiminen valtioiden välisiksi taisteluiksi ja sodaksi on tyypillistä ja paljastavaa, mutta luo harhaanjohtavia ja haitallisia mielikuvia, eikä auta meitä ratkaisemaan globaalia ongelmaa. Koronakriisi on tuonut näkyville kuolemaan liittyviä kustannus-hyötylaskelmia, kylmää erottelua pelastamisen arvoisten ja vähemmän arvokkaiden henkien välillä. Mutta kriisi on myös tuottanut puhetta elämän universaalista arvosta, yhteisöllisyydestä uhan edessä ja yhtenäisyydestämme hauraudessa. Näemme koronakriisin tienristeyksenä tulevaisuuden suhteen, erityisesti suhtautumisessa kuolemaan, haurauteen ja yhteiseen ihmisyyteen. Pohdimme, mihin suuntaan voisimme lähteä pandemiasta ja mitä positiivista oman kuoleman ja haurauden kohtaaminen voisi meille antaa.

Asiasanat: koronaviruskriisi, pandemia, kuolema, kuolevaisuus, hauraus, COVID-19-tauti, media

Johdanto

Elämä on ihmisen parasta aikaa.

Matti Nykänen

Helsingin vanhassa Kirkkopuistossa eli Ruttopuistossa on kyltti, joka kertoo 1710-luvun tuhoisan ruttoepidemian tappaneen kolme neljäsosaa Helsingin asukkaista. Osa uhreista haudattiin puiston paikalla sijainneelle hautausmaalle, mutta ruttoa tappajana ei ole tullut piknikillä istuessa juuri mietittyä. Kauppatorin edessä avautuvan Kolera-altaan nimikin viittaa kaupungissa takavuosina riehuneeseen kulkutautiin, jonka karmeudesta monella nykyhelsinkiläisellä ei ole käsitystä. Vielä 1950-luvulla nykyään psykiatrisena poliklinikkana toimiva Auroran sairaala oli nimeltään Kulkutautisairaala. Nämä vielä hetki sitten kaukaisilta tuntuneet kaupunkitilan merkit entisaikojen kulkutaudeista ja kuolemansyistä toimivat yhtäkkiä, vuoden 2020 koronakeväänä, konkreettisina ja

herättävinä muistutuksina ihmiselämän elämän hauraudesta: aivan kuten ennenkin, kehomme ovat edelleen alttiita kiihkeästi leviävälle kulkutaudeille.

Koronaviruspandemia on nopeasti mullistanut elämämme sosiaalista kanssakäymistä ja työelämää myöten. Käsitteemme kansalaisoikeuksista ja -velvollisuuksista sekä globaalista taloudesta ja politiikasta ovat äkisti muuttuneet. Täysimittaisen pandemian saapuminen niin kutsuttuun länteen – Eurooppaan, Yhdysvaltoihin, myös Suomeen – on lyhyessä ajassa tarkoittanut muutoksia lähes kaikilla elämänaloilla, ja kriisin pidemmän aikavälin vaikutuksia on mahdotonta vielä edes hahmotella. Välittömät seuraukset, terveydenhuollon kuormittuminen, talouden sakkaus ja sosiaalisten ongelmien eskaloituminen, sekä ruumishuoneiden ja krematorioiden ruuhkautuminen ympäri maailmaa ovat nopeasti muuttuneet uudeksi todellisuudeksi. Koronaviruspandemia on muuttanut jotakin harvoin ääneen lausuttua, mutta hyvin fundamentaalista: suhtautumistamme kuolemaan. Koronan myötä kuolema on tehnyt paluun elävien joukkoon.

Tässä katsauksessa pohdimme, kuinka koronaviruspandemia on pakottanut meidät ajattelemaan ikiaikaista mysteeriä, kuolemaa, ja samalla muuttanut suhtautumistamme kuolemaan ja omaan haurauteemme. Tarkastelemme, miten koronaviruspandemiaa on kuoleman näkökulmasta julkisuudessa käsitelty, ja huomioimme kuoleman ja sairauden medioitumista koronaviruspandemian myötä. Pandemia on tuonut kuoleman ja sen merkit näkyviksi, samalla muuttaen sitä, miten puhumme kuolemasta. Nostamme esiin myös koronapandemian jälleen ajankohtaiseksi tekemää tautien ja kuoleman poliittisuutta, sekä niihin liittyvää yhteiskunnallista ja globaalia epätasa-arvoa. Huomioimme millä tavoin COVID-19-tautia on merkityksellistetty ja metaforisoitu kuolemanpelon hallitsemiseksi. Koronakriisi on tuonut näkyville kuolemaan liittyviä kustannus-hyötylaskelmia, mutta myös puhetta elämän arvosta ja yhtenäisyydestämme hauraudessa. Näemme koronakriisin tienristeyksenä kuolemaan ja haurauteen suhtautumisen tulevaisuuden suhteen, ja mietimme mitä positiivista oman kuoleman ja haurauden kohtaaminen voisi meille antaa.

Mekö tavallisia kuolevaisia?

Koronaviruspandemian tiukka ote lännen ydinvaltioista on herättänyt monet turvalliseen elämään tottuneen kysymään, miten on mahdollista, että kuolemanvaara ja poikkeustila voi tosiaan koskettaa *meitä*. Suomessakin ensireaktiot sekä taudin leviämisestä että hallituksen rajaus- ja ehkäisytoimien vaikutuksista elämäämme olivat hämmentyneitä ja epäuskoisia – ennen kun tietoisuus omasta haavoittuvuudesta ja huoli lähimmäisistä iski tajuntaan. Huolestuneisuuden ja ahdistuksen lisäksi viranomaisten toimet aiheuttivat myös suuttumusta: ensin ilmaistiin suuttumusta ja huolta koulujen sulkemisesta ja liikkumisrajoituksista, sittemmin rajoitusten purkamisesta. Toisaalta sääntöjä uhmaavien ihmisten toiminta nostatti moraalisen tuhtumuksen aaltoja, jotka eskaloituivat niin uusmaalaisten mökkiläisten, laskettelukeskusten baareissa bailaavien kuin vessapaperin hamstraajienkin paheksumiseen. Akuutti kuolemanvaara ja Uudenmaan historialliseen eristykseen kulminoitunut poikkeustila saivat meidät huutamaan: Miten meille, täällä ja nyt, voi käydä näin, tämä on absurdia, kuin dystooppisesta scifi-kirjasta!

Epäuskoiset reaktiot pandemian realisoitumiseen paljastavat, että emme olleet kuunnelleet mitä asiantuntijat olivat meille jo kertoneet pandemioiden vaaroista kiihkeän globaalin liikkuvuuden ja talouden aikana. Olimmeko jollain tasolla kuitenkin uskoneet kulkutautien kuuluvan historiaan, menneeseen aikaan? Koronavirus tuo lähelle kulkutautien historian (Eskola 2001; Kallioinen 2005), joka on koko ajan ollut ympärillämme, mutta aktiivisesti unohdettuna. Kulkutauti kuulostaa asialta, joka kuuluu menneen maailman arkeen, aikaan vailla järjestäytynyttä modernia yhteiskuntaa ja kattavaa julkista terveydenhoitoa. Kuolema ei tunnu kuuluvan moderniin elämänsykkeeseen, vaan se on sijoitettu elämän marginaaliin. Mieltä kalvava tietoisuus kuolevaisuudestamme, kuolemanpelko, on Ernst Beckerin (1973) mukaan universaali, perimmäinen pelko. Pyrkimys tämän musertavan yhteisen kohtalomme kieltämiseen ja sen häivyttämiseen on modernissa länsimaisessa ajattelussa ja kulttuurissa keskeistä (Kallionsivu 2016). Sekä Philippe Ariès (2008) että Norbert Elias (2001) kirjoittavat kuinka lännessä, kehityksen saatossa, kuolema luonnollisena osana elämää vähitellen

häivytettiin näkyvistä. Kuolemasta tuli yksityinen asia (Wood ja Williamson 2003). Modernisaation, teollistumisen ja lääketieteen myötä niin taudit kuin kuolemakin siirtyivät piiloon suljettujen ovien taakse, kuten sairaaloihin ja ruumishuoneisiin, päätyen lopulta tiukasti säänneltyjen hautausmaiden kätköihin.

Se, miten kuolema koetaan ja miten siihen suhtaudutaan onkin tiiviisti kytköksissä aikakauteen ja hetkeen jota elämme, kuten koronakevät 2020 meille osoittaa, mutta myös kulttuuriin ja paikkaan (ks. Bryant 2003). Modernille länsimaiselle ajattelulle tyypillistä on kuoleman erottaminen elämästä mutta myös sen sulkeminen pois sosiaalisesta elämän piiristä (Walter 2017; Elias 2001). Bauman (1992) esimerkiksi kirjoittaa, kuinka modernissa yhteiskunnassa kuolema on kesytetty pilkkomalla se terveydellisiksi haasteiksi, ja täten ratkaistavissa olevaksi asiaksi. Näin kuoleman mysteeri saa hallittavamman ja vähemmän pelottavan muodon. Bauman pohtii myös, kuinka postmodernissa ajassa kuolemaa lähestytään kuolemattomuuden kautta sen sijaan, että kuolema edustaisi absoluuttista (elämän) loppua. Lääketieteen pelastaessa yhä useampia henkiä, kuolema saattaa näyttäytyä vääjäämättömyyden sijaan peruutettavissa olevana tilana, josta voi palata takaisin. Nyt koronavirus on näyttänyt meille myös lääketieteen rajallisuuden, joka samalla alleviivaa elämän rajallisuutta ja kuinka emme voi sitä hallita.

Korona on tuonut esiin, kuinka kuolema on ollut suljettuna oman arkisen todellisuutemme ulkopuolelle, mutta myös kuinka etäännytynyt kuolema meistä on maantieteellisesti ja geopoliittisesti. Yllä mainittujen, kuoleman näkymättömäksi tekemisen käytäntöjen lisäksi sodat, nälänhädät, kansanmurhat, ja mittavat luonnonkatastrofit ovat viimeisten vuosikymmenten aikana pääsääntöisesti tappaneet muualla kuin "meillä". On ollut helppoa tuudittautua ajatukseen, että massakuolema tai poikkeustilat tapahtuvat muualla. Ulkonaliikkumiskielto ja tiesulut kuuluvat kenties ajatuksissamme ennemminkin palestiinalaisten arkeen, ja kansalaisyhteisyyksistä tinkiminen turvallisuuden nimissä paremmin Kiinaan kuin Suomeen. Kulkutaudin aiheuttama kuolema linkittyy mielissämme kehittyviin maihin, ei Eurooppaan. Tätä läntistä kuolemattomuuden harhaa ovat osaltaan pönkittäneet stereotyyppinen ja

vääristävä medialogiikka ja journalistiset käytännöt (ks. esim. Cottle 2013), joissa globaalin etelän kärsimys näyttäytyy ikään kuin normaalitilana, kun taas rikkaan pohjoisen kärsimystä lähestytään yksilötasolla (Chouliaraki 2013; Moeller 1999; Butler 2009; Kotilainen 2016). Yllättyneet reaktiot tautiepidemiaan paljastavat, kuinka olemme olleet käpertyneitä harhaiseen ylivoimaisuuden, hallinnan, ja kuolemattomuuden uskoomme. Äkisti kasvanut into henkivakuutusten ottamiseen¹ kertoo pintaan nousseesta kuolemanpelosta, sekä hauraudesta, jota emme ole halunneet tunnustaa.

Turvallisuudentunne ja suhde omaan kuolevaisuuteen järkkyvät, kun ihminen saa tietää sairastavansa elämää uhkaavaa sairautta (Pohjola 2019). Kuolemaan liittyvät järjestyttävät tapahtumat - sodat, kansanmurhat, terrori-iskut tai tautiepidemiat - muokkaavat merkittävällä tavalla kuoleman kulttuurisia merkityksiä ja kuoleman roolia yhteiskunnallisella sekä kollektiivisen identiteetin tasolla. Syyskuun yhdennentoista päivän terrori-iskut New Yorkissa 2001 mullistivat yhdysvaltalaisen suhtautumista kuolemaan, muokaten sekä kansallisidentiteettiä että käsitystä omasta paikasta maailmassa (Hayslip 2003). Koronaviruspandemia näyttää, miten taudin tuoma kuolemanuhka yhdessä laajojen, henkilökohtaiseen elämään ulottuvien valtiollisten toimien kanssa uhkaa yhteiskuntamme ja järjestelmämme kestävyyttä, mutta samalla myös kollektiivisen identiteettimme keskeisiä rakenteita ja suhtautumistamme maailmaan. Taudin uhka herättää tukahdutetun kuolemanpelon ja murtaa syvään juurtuneen kulttuurisen kuolemattomuuden illuusion.

Peter Berger (1967; ks. Hjelm 2019) kirjoittaa, miten viimeistään kuoleman edessä ihmiset tulevat yhteen, kun jaettu uhka auttaa löytämään uudenlaisen solidaarisuuden. Ruumiillinen hauraus, kärsimys ja kuolevaisuus kaikkia ihmisiä yhdistävänä tilana antaa mahdollisuuden elämän arvon ymmärtämiselle. Tästä nousee mahdollisuus myös empatiaan, elämän suojelemaan, ja jopa ajatukseen haurauden yhteen sitomasta

---

¹ HS. 11.05.2020. Vakuutusyhtiö: Epidemia sai suomalaiset ajattelemaan kuolemaa, mutta telomaan itseään vähemmän. <https://www.hs.fi/talous/art-2000006504484.html?share=d08156418360ba9bea9d832c5c722e69>

ihmiskunnasta (Butler 2009; ks. myös Kotilainen 2016). Koronaviruspandemian voi nähdä yhdistävän maailmaa yhteisen uhan edessä, kun pelko, varotoimet ja uhraukset yhdistävät kansoja. Toisaalta taas rajojen yli leviävän kuoleman uhka nostattaa myös raja-aitoja ja vahvistaa jo olemassa olevia jakoja, tehden epätasa-arvoa ja hierarkkisia rakenteita selvemmin näkyviksi. Koronaviruspandemia avaa muuttuneen kuolemasuhteen pohjalta mahdollisuuksia erilaisiin tulevaisuuden suuntiin, ja kuten Franco Berardi (2019) kirjassaan *Futurability* kirjoittaa, ovat tulevaisuuden mahdollisuudet ja potentiaaliset skenaariot aina jo olemassa nykyhetkessä, joskin eivät aina näkyvissä, valtarakenteiden suosiessa esimerkiksi nykykapitalista talousjärjestystä. Näin ei tarvitsisi olla, muistuttaa myös Rosi Braidotti² kirjoituksissaan jo ennen koronakriisiä. Solidaarisuus ja yhteisyys, todellinen globaali yhteisö, voisi kasvaa jaetun haurauden ja haavoittuvaisuuden tunnistamiselle ja yhteistoimille uhan voittamiseksi. Toisaalta ulkoa tulevaksi nähdyn taudin edessä pelkoreaktiot, eristäytyminen, sulkeutuminen, jopa kylmät laskelmat siitä, kenen elämä on suojaamisen arvoista, voivat hyvinkin valikoitua yhteiskuntien sisäiseksi tai jopa kansainväliseksi suojautumISRatkaisuksi. Koronakriisi tarjoaa länsimaiselle kuolemasuhteen käsittelylle tienristeyksen, kohdan, jossa voimme valita mihin suuntaan lähdemme.

Kuolema on tässä ja nyt, silmiemme alla

Maaliskuun toisella viikolla, 2020, WHO julisti koronaviruksen aiheuttaman COVID-19-taudin pandemiaksi³ viruksen edetessä Kiinasta Eurooppaan ja edelleen Yhdysvaltoihin. Samalla media toi taudin silmiemme eteen aivan uudella tavalla.

---

² Harvard University. Charles Shafaieh. 08.03. 2019. "We were never considered fully human, so why should we care about this crisis?" Rosi Braidotti on collective positivity in the face of human extinction. <https://www.gsd.harvard.edu/2019/03/we-were-never-considered-fully-human-so-why-should-we-care-about-this-crisis-rosi-braidotti-on-collective-positivity-in-the-face-of-human-extinction/>

³ WHO 12.03.2020: WHO announces COVID-19 outbreak a pandemic. <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2020/3/who-announces-covid-19-outbreak-a-pandemic>

Viruksen runtelemasta Pohjois-Italiasta tulvi kuvia ja henkilökohtaisia tarinoita hoitohenkilökunnan uupumisesta taudin jalkoihin. Sairaalahoitoa tarvitsevien sairastuneiden määrän kasvoi eksponentiaalisesti päivä päivältä. Myös kuolleisuus kasvoi ennätysmäisen nopeasti, ja maaliskuun puolivälissä Italian kuolleisuushuvun noustessa 3,405 henkeen, Italia – ja samalla Eurooppa – nousi Kiinan edelle kuolleiden määrässä⁴ (sittemmin pandemian painopiste Euroopassa siirtyi Britanniaan, ja tätä kirjoittaessa Italiassa oli yli 33 000 COVID-19-tautiin kuollutta). Koronaviruspandemian myötä uutismedia toi kuoleman osaksi jokapäiväistä uutisointia reaaliajassa päivittyvien kuolleisuuskäyrien⁵ ja taulukoiden myötä, ja ensimmäistä kertaa lähihistoriassa olemme median avulla voineet seurata taudin kulkua maasta toiseen, todistaa pandemian leviämistä rihmaston tavoin kotikaranteenistamme käsin lähes liveinä. Edes edellisen pandemian, sikainfluenssan aikaan taudin kulkua, saatikka kuolleiden vuorokausikohtaista lukumäärää, ei seurattu näin tarkasti.

Vaikka media onkin aina ollut suuressa roolissa kuoleman ja kärsimyksen näyttämässä sekä siitä raportoinnissa, olemme tottuneet tietynlaisen kuoleman ja tietynlaisten ruumiiden medianäkyvyyteen. Siksi mediavälitteinen lähellämme tapahtuvan kuoleman seuraaminen järkytti, ja uutiset olivat omiaan lisäämään kuolemanpelkoa myös Pohjoismaissa. Media välitti kokemuksen taudin vääjäämättömästä etenemisestä, ja raportoi uusista kuolemantapauksista käyrien lisäksi kertomuksilla erilaisista koronakuolemista: yhtäältä järkytystä aiheutti hoivakotikuolemien summa niin Suomessa kuin Britanniassakin, toisaalta taas Italian ja Espanjan hoitohenkilökunnan suhteellisen korkea COVID-19-taudin aiheuttama kuolleisuus.

---

⁴ CNN 19.03.2020. Italy surpasses China in number of coronavirus deaths. <https://edition.cnn.com/2020/03/19/europe/italy-death-toll-intl/index.html>

⁵ FT 12.05.2020. Coronavirus tracked: the latest figures as countries fight to contain the pandemic. https://www.ft.com/content/a26fbf7e-48f8-11ea-aeb3-955839e06441?fbclid=IwAR0z91UduZnFj8DEHm_D_zvox5zdNyoR_FzbESCxol2TVN9jIJr09DFAeUA ; Worldometer 12.05.2020. Coronavirus Death Toll. <https://www.worldometers.info/coronavirus/coronavirus-death-toll/>

Uutismedian historiassa kuolema on näkynyt eri tavoin seurailen aikakautensa ehtoja (Sumiala ja Hakola 2013; Moeller 1999). Vaikka kuolema onkin kautta aikojen löytänyt tiensä uutismedian sivuille, kuoleman esittämisessä pätevät erityislaatuisuuden kriteerit: usein etusivulle päätyy tunnetun henkilön kuolema,⁶ tai vastaavasti tuntemattoman ihmisen karmiva kuolema. Tavallisen ihmisen tavanomainen kuolema kaikessa yksityisyydessään taas ei herätä median (eikä suuren yleisön) kiinnostusta (Walter, Littlewood ja Pickering 1995). Medioituneessa, digitaalisessa yhteiskunnassa kuolema kohdataan ja sitä käsitellään yhä enenevässä määrin median kautta (ks. esim. Sumiala 2013) ja kuoleman mediavälitteinen läsnäolo arjessamme onkin lisääntynyt (Walter 2017; Arnold, Gibbs, Kohn, Meese ja Nansen 2018). Erityisesti sosiaalinen media on antanut uusia muotoja sairauden, kärsimyksen ja kuoleman jakamiselle, ja samalla auttanut luomaan uudenlaisia tukiverkostoja ja yhteisöjä (ks. Sofka, Cupit ja Gilbert 2012). Myös koronakriisin aikaan taudin eri vaiheisiin ja osa-alueisiin on voitu osallistua sosiaalisen median kertomusten kautta. Olemme saaneet lukea potilaiden omia tautikertomuksia ja oirekuvauksia, sairaanhoitajien ja lääkäreiden jakamia kokemuksia teho-osastojen ruuhkautumisesta,⁷ tai kuvallisesti todistaa hoitohenkilökunnan työn raskautta suojarusteiden jättämien jälkien kautta.

Vaikka perinteistä mediakenttää hallitsevat edelleen julkisuuden henkilöiden kuolemat, massatragediat ja väkivaltaiset kuolemat (ks. esim. Morse 2018), on sosiaalinen media osaltaan lisännyt yksityishenkilöiden kuoleman medioitumista. Myös mediasolidarisuus (Nikunen 2018) on lisääntynyt, ja julkisen suremisen kollektiivinen jakaminen on saanut uusia muotoja kuolemaan liittyvien rituaalien uusiutumisen kautta (ks. Sumiala 2013). Kuitenkin, vaikka digitaalinen media antaakin mahdollisuuden kärsimyksen, kuoleman

---

⁶ K24 20.2.2019. ks. esim. Mediassa käydään jatkuvaa neuvottelua siitä, mitä kuolleista saa sanoa, sanoo viestinnän apulaisprofessori. <https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/mediassa-kaydaan-jatkuvaa-neuvottelua-siita-mita-kuolleista-saa-sanoa-sanoo-viestinnan-apulaisprof/>

⁷ NY Times 25.03.2020. 13 Deaths in a Day: An 'Apocalyptic' Coronavirus Surge at an N.Y.C. Hospital. <https://www.nytimes.com/2020/03/25/nyregion/nyc-coronavirus-hospitals.html>; YLE 15.5.2020 Venäjän terveydenhuolto on kaatumaisillaan: pulaa suojarusteista, lääkäreitä irtisanoutunut joukoittain. <https://yle.fi/uutiset/3-11350966>

ja surun (uudelleen) näkyväksi tekemiseen, myös nämä medioituneet osallistumisen ja solidaarisuuden uudenlaiset käytännöt heijastelevat pitkälti ideologisia, kulttuurisia ja (geo)poliittisia linjauksia (Harju 2019), eikä kaikki elämä saa yhdenvertaista medianäkyvyyttä. Se, ketä muistetaan kuoleman hetkellä ja millä tavoin, kertoo paljon siitä, kenen elämä - ja suru - näyttäytyy arvokkaana (ks. Butler 2004, 2009). Kaikkia yhdistävän ja inklusiivisen solidaarisuuden vaikeus näkyy myös maailmanlaajuisesti koetun ja jaetun kuoleman kohdalla: vaikka koronakriisi onkin tuonut kuoleman mediaan entistä voimakkaammin, edes jaettu pandemia ei näytä kuoleman kaikkia kasvoja. Nyt uutismedia tuo eteemme länsimaisten ihmisten kuoleman, joka usein kehystetään traagiseksi, odottamattomaksi, usein myös ennenaikaiseksi. Samalla sellaiseksi, johon voimme pelonsekaisin tuntein samaistua.

Media ja häiritsevät kuoleman merkit

Reaaliaikaisesti päivittyvän, numeerisen, kliinistä objektiivisuutta hakevan tilastollisen tiedon lisäksi kuolema ilmestyi jokapäiväiseen mediakuvastoomme myös makaaberimmassa muodossa: nopealla aikataululla kasatut, siirrettävät ruumishuoneet ja armeijan ruumisrekat, kuormittuneet krematoriot ja valtion taholta määrätyt polttohautaukset, jopa joukkohautaukset, toivat kuoleman pelottavalla ja häiritsevällä tavalla silmiemme eteen. Media onkin näyttänyt aivan uudenlaisen näkymän länsimaiseen kuolemaan, kuolemiseen, kuolleisiin ihmisiin ja ruumiisiin. Median välityksellä seurasimme kuinka sotilasajoneuvojen letka Pohjois-Italian kriisialueilla kuljetti ruumiita polttohaudattavaksi, kun ruumisautot eivät enää riittäneet.⁸ Tiukat rajoitustoimet otettiin ensimmäisenä Euroopassa käyttöön juuri Italiassa, ja epidemian hillitsemiseksi kiellettiin niin häät kuin hautajaisetkin. Samaan aikaan Suomessa varauduttiin tautiin pystyttämällä telttasairaaloita ja väliaikaisia ruumishuoneita

---

⁸ YLE 22.03.2020. Lääkäri kertoo Italian koronaepidemian keskeltä: "Kuolleiden määrä on valtava" - Bergamon sairaala yrittää selvittää ääri rajoilla. <https://yle.fi/uutiset/3-11269587>

konteista,⁹ ja Helsingissä pysäköintihalli muutettiin koronapotilaiden varasairaalaksi. Birminghamissa ruumishuoneeksi muutettiin lentokonehangaari¹⁰ ja Madridissa jäähalli,¹¹ kun taas New Yorkissa ruumishuoneiden tilanpuutteen vuoksi ruumiita säilytettiin siirrettävissä, kadulle pysäköidyissä ruumiskonteissa, mutta myös yksityisten hautausurakoitsijoiden vuokraamissa rekoissa,¹² riittämättömän kylmennyksen vuoksi myös ikävin seurauksin. Median kautta saimme myös todistaa, kuinka tilanpuutteen vuoksi New Yorkissa päädyttiin tekemään väliaikaisia joukkohautauksia.¹³ Ecuadorissa puolestaan raportoitiin kaduille jätetyistä, tautiin kuolleiden ruumiista.¹⁴ Karmeita kuvia koronaviruksen fyysisistä ja sosiaalisista seuraamuksista levisi niin uutismediassa kuin sosiaalisessa mediassakin. Lisääntynyt, kuolemasta kertova makaaberi kuvasto palautti ajatukset myös omaan kuolemaan; ei vain kuolevaisuuden uudenaikaisena ymmärtämisenä, vaan myös kuolemasta konkreettisena tapahtumana, joka koronakriisin aikaan olisi hyvin erilainen kuin yleensä – sairaalassa ja hoivakodissa¹⁵ kuolema kohdataan eristyksen vuoksi yksin, kotona¹⁶ taas usein odottamattomasti, kenties jopa ennenaikaisesti. Ahdistusta lisäsi myös ajatus siitä, että hoitoa ei välttämättä saa, ja että koronakuolema olisi tuskallinen.

---

⁹ HS 08.04.2020 Laakson sairaalan pihalle rakennetaan konteista pikavauhdilla ruumishuonetta, toinen valmisteilla Malmille. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006468394.html>

¹⁰ The Guardian 27.03.2020 Temporary mortuary being built at Birmingham airport. <https://www.theguardian.com/uk-news/2020/mar/27/temporary-mortuary-being-built-at-birmingham-airport>

¹¹ CNN 24.03.2020 Spain turns ice rink into a morgue as coronavirus deaths pile up. <https://edition.cnn.com/2020/03/24/europe/spain-ice-rink-morgue-coronavirus-intl/index.html>

¹² NY Times 29.04.2020. Dozens of Decomposing Bodies Found in Trucks at Brooklyn Funeral Home. <https://www.nytimes.com/2020/04/29/nyregion/bodies-brooklyn-funeral-home-coronavirus.html> ; NY Times 02.04.2020. New York City Deploys 45 Mobile Morgues as Virus Strains Funeral Homes. <https://www.nytimes.com/2020/04/02/nyregion/coronavirus-new-york-bodies.html>

¹³ YLE 10.04.2020 Koronaviruksen uhreja haudataan joukkohautoihin New Yorkissa. <https://yle.fi/uutiset/3-11302581>

¹⁴ CNN 04.04.2020 Bodies are being left in the streets in an overwhelmed Ecuadorian city. <https://edition.cnn.com/2020/04/03/americas/guayaquil-ecuador-overwhelmed-coronavirus-intl/index.html>

¹⁵ HS 15.05.2020. Isä kuoli koronaan. <https://dynamic.hs.fi/a/2020/isakuolikoronaan/>

¹⁶ BBC 11.04.2020. Coronavirus in New York: A paramedic's diary. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-52196815>

Kuolleiden määrän äkillisen nousun myötä polttohautauksesta tuli monissa maissa normi, eikä omaa hautaustapaansa saanut enää valita. Näin kävi myös Kiinassa, jossa Wuhanin alueen kuolleiden omaiset pääsivät noutamaan omaistensa uurnat vasta kuukausia myöhemmin. Samalla paljastui, että tuhkatuista olisikin kenties enemmän kuin aiemmin tautiin kuolleiden ilmoitettu määrä. Samantapaisesta valtion taholta tulevasta salailusta kieli myös Iranista satelliittikuvien löydetty joukkohaudat.¹⁷ Päivä päivältä arkeemme ilmestyi uusia, järkyttäviä merkkejä kuoleman lähestymisestä, mutta myös yrityksistä piilottaa koronan esiin tuoma kuoleman raadollisuus katseiltamme. Tällaiset, ajatuksissamme kenties tähän aikaan kuulumattomat kuoleman ja ruumiiden hoitamisen käytännöt¹⁸ sekä normaalien rituaalien häiriintyminen, kuten hautajaisten kieltäminen, tunkeutuivat tajuntaamme median kautta samalla kun tauti hiipi lähemmäs ja lähemmäs. Hautajaismenot ovat tärkeä kulttuurinen siirtymämerkki ja sosiaalisesti merkittävä vainajan muistamisen hetki, ja hautajaisten (ja viimeisten jäähyväisten) kieltäminen iski raskaasti ihmisten elämään. Pandemia järjensi perusoikeuksiamme myös silloin, kun koronakriisin vaikutukset laajenivat elämän ja arjen rajoittamisesta kuoleman uudenlaiseen kontrollointiin. Rajoitusten näin lisääntyessä moni alkoi punnita myös omia toiveitaan kuolemaan ja hautajaisiin liittyen.

Polttohautauksella on kuitenkin pitkä historia, se ulottuu niinkin pitkälle kuin nuoremman kivikauden aikaan (Davies 2003). Ensimmäisen kerran ruumiin tuhkaus tarkoitukseen rakennetussa uunissa oli Italiassa vuonna 1876.¹⁹ Osaltaan kristinuskon vuoksi arkkuhautaus dominoi pääasiallisena rituaalina ja kulttuurisena tapana hävittää ruumis jopa parisen tuhatta vuotta, kunnes tuhkaus hyväksyttiin kirkon piiriin 1900-luvun alussa (Davies 2003). Suomeen polttohautaus tosin tuli vasta toisen

---

¹⁷ The Guardian 12.03.2020 Satellite images show Iran has built mass graves amid coronavirus outbreak. <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/12/coronavirus-iran-mass-graves-qom>

¹⁸ Business Insider 13.04.2020. Sobering photos reveal how countries are dealing with the dead left by the coronavirus pandemic. <https://www.businessinsider.my/coronavirus-covid-19-victims-bodies-burials-morgues-cemeteries-photos-2020-4>

¹⁹ Krematoriosäätiö. Tuhkauksen tausta ja historia. <http://www.krematorio.fi/fi/>

maailmansodan jälkeen (Lahtinen 1989). Viime aikoina tuhkaus on Suomessakin yleistynyt, vuonna 2019 tuhkauksen osuus oli 57 % kaikista hautauksista Suomessa (joskin suuria alueellisia eroja esiintyy). Silti moni ei pohdi hautaustapaa sen kummemmin ennen kuin asia on konkreettisella tavalla ajankohtainen. Polttohautaukseen liittyy esimerkiksi paljon normaaliin palamisprosessiin liittyviä käytäntöjä: vaikka suomalaiset mökillään kohentavatkin tulipesää rutiininomaisesti, moni ei tule ajatelleeksi, että myös krematorionhoitaja joutuu työssään kohentamaan pesää eli palamisjäänteitä, tuhkattavaa ruumista. Vainajan koosta riippuen reilussa tunnissa ruumis tulee tuhkakksi,²⁰ ja nyt koronakriisi on näyttänyt myös tuhkauksen konkreettisemmän puolen krematorioiden kuormittuessa, eli kapasiteetti- ja resurssikysymykset ruumiin hävittämisen kohdalla. Ruumiin tuhkauksen lisäksi korona on kääntänyt katseemme arkkuihin, sillä myös polttohautaukseen liittyy kiinteästi arkku, jossa vainaja on siunauksen ajan, mutta myös tuhkauksen aikana. Kenties hieman makaaberilla tavalla hautauspalvelu onkin yksi harvoista koronakriisin aikana kukoistavista aloista. Esimerkiksi Espanjan arkuntekijöille koronaviruspandemia merkitsi uutta taloudellista nousua tilausten kasvettua.²¹ Kun aiemmin halvempia arkkuja tilattiin Kiinasta, koronarajoitusten myötä tämäkin globalisaation ilmentymä tyrehtyi ja paikalliset arkkupajat hukkuivat tilauksiin.

Koronavirusepidemia on tuonut näköpiiriimme epätavallista, kehollisesta hauraudesta kertovaa mediakuvastoa. Italialaisten sairaaloiden teho-osastojen täytyessä alkoi mediaan ilmaantua tavallisesta, länsimaisen kärsimyksen visualisoimisen yleisestä linjasta poikkeavaa kuvastoa. Tavallisesti “vertaisemme” - eurooppalaisen yhdysvaltalaisen, “länsimaalaisen” - kärsivän kehon näkyminen mediassa synnyttää kohun, jossa kuvan esittäminen kyseenalaistetaan journalistiseen etiikkaan tai uhrin yksityisyyden loukkaamiseen vedoten (ks. esim. Butler 2009; Sontag 2003). Vaikka olemme varsin

---

²⁰ YLE 03.11.2018 Reilu tunti ja olet tuhkakasa - Näin ihmisruumis häviää krematorion uunissa.
<https://yle.fi/uutiset/3-10489288>

²¹ HS 29.04.2020 Kädet täyttyivät töistä espanjalaisessa pikkukunnassa, joka tunnetaan ruumis-arkuistaan - Aiemmin arkkuja tilattiin Kiinasta, mutta ei enää. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006490509.html>

tottuneita näkemään kuvia muiden kriiseistä, kärsivistä kehoista ja ruumiista – Euroopan rannoille hukkuneista pakolaisista ja sodan tai tautiepidemioiden uhreista toisaalla – hyvin harvoin kohtaamme kuvia länsimaalaisista ihmisistä ruumiillisena, kohtalonhetkellään. Kuoleman kuvallisuuden välttely voidaankin nähdä haluttomuutena ja kyvyttömyytenä kohdata oma ja “vertaistensa” kuolema. Ikonoklastinen suhtautuminen länsimaisten yksilöiden ruumiskuvien esittämiseen hahmottuu osana länsimaista kuoleman kieltämisen kulttia (Kotilainen 2016; Butler 2009). Nyt koronaviruspandemian aiheuttamat erityisolot antoivat oikeutuksen avata kuvallinen ovi myös sairaaloiden teho-osastoille, ja poikkeuksellisesti näimme eurooppalaisen koronapotilaan kehollisen kärsimyksen. Mediakuviissa esiteltiin vatsallaan hengityskoneissa makaavia, avuttomia, usein alastomia potilaita²² sekä suojavarusteiden alla uupuvaa hoitohenkilökuntaa. Motivaatio poikkeuksellisten kuvien esittämiselle on usein järkyttävän kuvan dokumentoiva todistefunktio (Sontag 2003; Sliwinski 2011; Butler 2009): ruuhkautuneiden teho-osastojen näyttämisen tarkoituksena on todellisuuden kuvaaminen ja näin järkyttävät haurauden kuvat ovat varoitus kuoleman ja kärsimyksen todellisesta, kouriintuntuvasta luonteesta. Nämä koronaviruspandemian myötä ilmaantuneet uudenlaiset visuaaliset käytännöt kertovat koronakriisin aikana muuttuneesta suhtautumisesta vertaistemme kuolevaisuuteen ja keholliseen kärsimykseen, sekä sen näyttämiseen.

Näiden taudin ja kuoleman mediavälitteisten merkkien myötä ajatus myös meitä koskevasta, sattumanvaraisesta kuolemasta on tullut arkeemme synkällä ja makaaberilla tavalla. Samaan tapaan kuin Euroopan 1300-luvun pelkoa kylväneet ruttoepidemat

---

²² MTV 11.03.2020. Video paljastaa taistelun elämästä ja kuolemasta Italialaisella teho-osastolla - HUS:in ylilääkärin arvio: Tehohoitoa tarvitaan pian myös Suomessa. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/video-paljastaa-taistelun-elamasta-ja-kuolemasta-italialaisella-teho-osastolla-hus-in-ylilaakar-in-arvio-tehohoitoa-tarvitaan-pian-myo-suomessa/7758478#gs.5ux6zv>; IL 10.03.2020. Harvinainen video: Näin Cremonan sairaalan teho-osastolla hoidetaan koronapotilaita. <https://www.iltalehti.fi/ulkomaat/a/4469d690-d8a2-43d6-a703-b78bcdd56aa8> ; Al Jazeera 27.03.2020. Italy Post more grim coronavirus records as deaths, cases rise. <https://www.aljazeera.com/news/2020/03/italy-posts-grim-coronavirus-records-deaths-cases-rise-200327165352398.html>; Reuters 09.03.2020. Rare look inside Italian hospital's coronavirus intensive care unit. <https://uk.mobile.reuters.com/video/watch/rare-look-inside-italian-hospitals-coron-idOVC4C5R29?chan=92jv7sln>

toivat (kirkko)taiteessa suosituksi kuoleman universaaliudesta ja sattumanvaraisuudesta kertovan kuolemantanssiaiheen (*La Danse Macabre*), on koronaviruspandemia tuonut näköpiiriimme elämän rajallisuuden kuolemasta kertovien raadollisten ja häiritsevienkin merkkien kautta, nostaan elämän haurauden tietoisuuteemme. Kriisi on pakottanut meidät kohtaamaan oman kuolevaisuutemme ja kaikkia eläviä olentoja yhteen sitovan kehollisen haurauden, jolta meitä ei pelasta edes hengityskone.

Minne ja kenelle kuolema kuuluu?

Hämmästynyt suhtautuminen koronaviruksen tuomaan kuolemanvaaraan on sidoksissa siihen, mihin olemme tottuneet kuolemaan. Nykyisin poikkeuksellinen tartuntatautikuolema oli vielä takavuosikymmeninä Suomessakin todennäköisin kuolinsyy. Historiallisesti katsottuna olemme nopeasti sopeutuneet siihen, että meitä tappavat paitsi korkea ikä, myös elintapoihin liittyvät sairaudet: sydän- ja verisuonitaudit, kasvaimet, ja yhä useammin muistisairaudet.²³ Vaikka maailmanlaajuisestikin sydäntauteihin kuollaan nyt ylivoimaisesti eniten, tuberkuloosi, malaria, AIDS sekä ripulitaudit tappavat edelleen miljoonia ihmisiä vuosittain.²⁴ Suomessa huonokuntoisia edelleenkin tappavat influenssa ja norovirusripuli eivät näy tilastoissa, sillä kuolinsyyksi kirjataan välittömän kuolinsyyn taustalla oleva pitkäaikaissairaus.²⁵ Näin tarttuvat taudit eivät näytä tappavan täällä, ainoastaan “muualla”. Stanley Cohen (2001) kirjoittaa kirjassaan *States of Denial* kuinka usein välinpitämättömänä hahmottuva suhtautumisemme globaalin etelän kärsimykseen ja kuolemaan ei usein johdukaan vain sydämettömyydestä toisten kärsimystä kohtaan, vaan siitä, että kertomukset esimerkiksi ripuliin kuolevista lapsista eivät onnistu herättämään empatiaamme. Tämä siksi, että

---

²³ Tilastokeskus. 16.12.2019. Kuolemansyyt 2018. https://www.stat.fi/til/ksyyt/2018/ksyyt_2018_2019-12-16_tie_001_fi.html

²⁴ WHO Causes of death. https://www.who.int/gho/mortality_burden_disease/causes_death/en/

²⁵ Tilastokeskus. Peruskuolemansyy. <https://www.stat.fi/meta/kas/peruskuolemansy.html>

meille ripuli ja tartuntataudit näyttäytyvät hoidettavissa olevina sairauksina. Ripulitautien luonne ihmiselämää tuhoavana tautina on juoksevan veden ja hygienian ympäröiville vieras ajatus. Samoin ajatus kulkutaudista, keskuudessamme sattumanvaraisesti riehuvasta viikatemiehestä, on tuntunut kaukaiselta. Koronavirus on murtanut tätä turvallisuuden tunnettamme.

Todellisuudessa kuolleisuus ja sairastavuus (myös “elintasosairauksiin”) sekä elämän laatu ja sen pituus on varsin epäoikeudenmukaisesti jakautunutta myös kehittyneissä maissa. Suomessakin tämä on pitkälti luokkamääräytyntä, ja köyhän elämä on edelleen sairaampi ja lyhyempi kuin hyväosaisen (Karvonen et. al. 2017). Vallalla on kuitenkin ajatus siitä, että terveys tai sairastuminen on kysymys, johon voimme yksilöinä vaikuttaa omilla arkisilla valinnoillamme. Baumanin (1992) ajatusta seuraten, samalla kun kuoleman mysteeri on paloiteltu sairauksiksi, olemme alkaneet uskoa mahdollisuuteemme välttää näiltä vitsauksilta (ja kuolemalta) kunhan elämme oikein. Kunhan liikumme tarpeeksi ja syömme oikein, ja elämme moraalista ja toimeliasta elämää, joka samalla on myös talouden kannalta “tervettä, saatamme väistää kuoleman - ainakin huijata sitä kauemmin. Neoliberaali käsitys oikeanlaisesta ja terveestä ruumiista ja elämäntapavalinnoista terveyden takaajana on iskostanut mieleemme, että pahan voi välttää omien moraalisten valintojen avulla (Harjunen 2017 A&B; Moore ja Williamson 2003).

Koronavirus, pärskeistä tarttuvana tautina, jolle altistumme kuntosalilla, konserteissa²⁶ tai ravintoloissa, haastaa tämän elitistisen ajatuksen kuoleman kontrolloinnista omien tekojen kautta. Lisäksi tarttuessaan kuningashuoneen jäseniin, julkkiksiin, sekä korkearvoisiin poliitikkoihin, koronakriisi on romuttanut valheellista turvallisuudentunnetta terveen keskiluokan ja eliitin piirissä. Tästä seuraa hallitsemattomuuden tunne, ja

---

²⁶ MTV 22.03.2020 Koronavirus levisi naistenpäivän konsertissa: HUS-pomo jyrähtää kokoontumiskieltojen tulleen auttamatta myöhässä - "Kuka näitä rajoituksia oikein tuunaa?" <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/hus-n-diagnostiikkapomo-jyrahtaa-kokoontumiskieltojen-tulleen-auttamatta-myohassa-kuka-naita-rajoituksia-oikein-tuunaa/7768464#gs.6j60yp>

mieleen hiipii ajatus sokeasti olkapäähän tarttuvasta kuolemasta, joka ei sovi käsitykseen “meidän” elämästämme eikä kuolemastamme. Näin on, vaikka kaikki vakavan sairauden kohtaamat tietävät sairauden aiheuttaman tunteen sattumanvaraisuudesta.

Koronasta onkin mediassa puhuttu “demokraattisena viruksena”, joka tarttuu sosiaalisesta tai ekonomisesta asemasta riippumatta. Niin Britannian prinssi Charles kuin pääministeri Boris Johnsonkin, mutta myös moni Iranin johtohahmoista, sairastuivat COVID-19-tautiin, joka riehui sittemmin myös Valkoisessa Talossa ja Putinin lähipiirissä. Ajatusta viruksesta demokraattisena on osaltaan vahvistanut se, että taudin kohteena ovat suuressa määrin olleet verrattain varakkaat Kiina, Eurooppa ja Yhdysvallat, samalla kun tautien usein riepottelma Afrikka on vielä päässyt vähemmällä. Tämä ajatus paljastuu kuitenkin epätodeksi monelta kantilta katsottuna. Tosiasiassa – kuten kärsimyksen ja kuoleman kohdalla on yleistä – myös koronaviruksesta kärsivät enemmän heikommassa asemassa olevat. Tasa-arvoisen tappajan maineensa sijaan koronaepisodi onkin tuonut näkyville yhteiskunnallisen epätasa-arvoisuuden tartuntataudin ja kuoleman edessä. Erityisen selkeästi tämä on näkynyt Yhdysvalloissa, jossa epätasa-arvo on räikeää jo terveydenhuollon rakenteen vuoksi. Koronakuolemien määrä Yhdysvalloissa on huomattavasti suurempi maan mustien ja latinoväestön keskuudessa.²⁷ Eikä se, että tietyt ihmisryhmät kärsivät viruksesta valkoista ihmisryhmää enemmän, johdu geneettisistä seikoista, vaan heijastaa suoraan sitä, miten köyhyys ja kurjuus (esimerkiksi terveydenhuollon puuttuminen) kasautuu kuolettavaksi yhtälöksi. Tämä näkyy epidemian runteleman New Yorkin tartuntakartalla, jossa köyhimpien asuinalueiden kuolleisuusluvut ovat merkittävästi korkeampia.²⁸

Epätasa-arvo näkyy myös Suomessa. Lomautukset ja irtisanomiset ovat kohdistuneet tiettyihin aloihin toisia kovemmin ja yhteiskuntamme luokkaerot näkyvätkin nyt mm.

---

²⁷ BBC 21.04.2020. Coronavirus: Why some racial groups are more vulnerable.

<https://www.bbc.com/future/article/20200420-coronavirus-why-some-racial-groups-are-more-vulnerable>

²⁸ HS 10.04.2020. Epäreilu epidemia. <https://dynamic.hs.fi/a/2020/epareiluepidemia/>

työturvallisuuden kautta. Kun asiantuntija-ammateissa työskentelevät vetäytyivät etätöihin ja koululaiset ja opiskelijat etäopetukseen, joutuivat monet matalapalkka-alojen työntekijät edelleen menemään töihin. Ensimmäisenä mieleen nousevat etulinjan työntekijät, sairaanhoidon ammattilaiset, jotka töihin mennessään altistuvat koronavirukselle. Näiden ryhmien ei kuitenkaan ole havaittu olevan Suomessa yliedustettuja sairastuneiden joukossa (toisin kuin esim. Italiassa ja Britanniassa), vaan ahtaissa oloissa asuvaa vierastyövoimaa käyttävä rakennusala näyttäyty tilastoissa yliedustettuna. Kuitenkin myös Helsingin tautikartalla esimerkiksi Itä-Helsingin lähiöt nousevat esiin,²⁹ joissa sosioekonomiset haasteet ja maahanmuuttajaväestön määrä ovat muita alueita runsaampaa. Se, että köyhemmät, tiheästi asuttujen alueiden asukkaat, sekä tietynlaista työtä tekevät³⁰ kuolevat kulkutauteihin (ks. Kallioinen 2005) on ennenkin ollut rautainen laki epidemioiden kohdalla niin globaalisti kuin yhteiskuntien sisällä – ja on sitä edelleen.

Kuinka paljon korona sitten tappaa? Kesäkuun alussa tautiin oli kuollut Italiassa yli 33 000, Britanniassa yli 39 000 ihmistä, ja Yhdysvalloissa yli 108 000. Ruotsin tilastokeskuksen mukaan Ruotsissa kuoli pääsiäisviikolla 2020 (eli yhden viikon aikana) enemmän ihmisiä kuin koskaan yhdessä viikossa koko 2000-luvun aikana: viikon kuolleisuusluku oli 2505, joista suurin osa Tukholman läänissä. Suomessa puolestaan kokonaiskuolleisuus maaliskuussa 2020 jäi edellisen vuoden maaliskuuta pienemmäksi muiden kuolinsyiden vähennyttyä.³¹ Toukokuun loppuun mennessä Ruotsin

²⁹ HS 07.04.2020. Koronavirus-tartunnat painottuvat Itä-Helsinkiin – Kartta näyttää todetut tartunnat alueittain. https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006500211.html?share=2f71fdc0d116a0388c093e62c6a7340c&fbclid=IwAR08sRa1Av86p03QH-BIXNu7Ob3cOtz_YIFvYJ_j23lueX_eG7jrw0FexnU; YLE 06.05.2020. ”Keuhkot eivät ole vielä entisellään”, kertoo koronan sairastanut triathlonisti – pitkä toipumisaika yllätti myös koronaviruksen kokeneen ylilääkäriin. <https://yle.fi/uutiset/3-11335217>

³⁰ HS 04.05.2020. Altistuneiden jäljittäjät tietävät, mistä koronavirus yleensä tarttuu – Muita enemmän tartuntoja on niissä ryhmissä, joissa etätyö ei onnistu. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000006495503.html>

³¹ HS 24.04.2020 Koronavirus ei näy Suomen kuolleisuusluvuissa: Maaliskuussa kuoli vähemmän ihmisiä kuin vuotta aiemmin. https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006485026.html?share=1a3e71dbb6938e2d66fa83a6b2cf6681&fbclid=IwAR0gjJZ_akirToM-XfP_VaPYcqWl0a3IINXZmLg3edBgJ_kQym3fwoloTrY

koronakuolleisuus maan väestöön suhteutettuna oli maailman korkein. Kuitenkin, koko maailman kuolleisuustilastoissakaan koronakuolemat eivät vielä näy, vaan taudin vaikutus kuolleisuuteen on edelleen lähinnä paikallinen. Kesäkuun alussa 2020 koronavirukseen oli maailmanlaajuisesti kuollut noin 384 000 ihmistä. Se on saman verran kuin kokonaiskuolleisuus yleensä muutamassa päivässä maailmanlaajuisesti mitattuna.

Tämä tuo hyvin esiin sen, kuinka kansallisuuden, paikan, sekä poliittiseen ja globaalin regiimiin kuulumisen lisäksi kuolemansyyllä ja siihen liitetyillä kulttuurisilla merkityksillä on kuoleman huomioarvon rakentumisessa valtavasti merkitystä. Sama ilmiö näyttäytyy myös terrorin, sodan tai muun väkivaltaisen kuoleman kohdalla, joiden kontekstissa kuoleman merkitys “tavalliseen” kuolemaan verrattuna korostuu nostaten kuoleman median valokeilaan (Butler 2009; Vigilant ja Williamson 2003). Kuitenkaan kuolema vaikkapa influenssaan tai noroviruksen aiheuttamaan ripuliin ei länessäkään ole harvinaista, ja kuolema hoivakodissa ja vanhusten keskuudessa näyttäytyy luonnollisena: normaalioloissa hoivakotikuolemat edustavat piilossa tapahtuvaa, yksityistä kuolemaa, jonka äärelle pysähtyvät vain lähiomaiset. Koska koronaviruksen aiheuttama COVID-19-tauti on uusi, tuntematon ja pelottava, ovat myös hoivakotien koronakuolemat tulleet merkityksellisiksi ja saaneet mediahuomiota.³²

Kuolemanpelko, tautien merkitykset ja metaforat

Pandemioiden ja tartuntatautiepisodien kohdalla pelko on keskeisessä asemassa kuoleman merkityksellisyyden synnyssä. Kaukainen kärsimys ja kuolema, jota olemme

---

³² MTV 16.04.2020. Valtaosa Suomen korona-kuolemantapauksista on hoivakotien asukkaita – Helsingissä 48 vanhusta menehtynyt tautiin, Kiuruvedellä 11. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/hoivakodissa-kaksi-uutta-koronakuolemaa-kiuruvedella-yhteensa-11-vanhusta-kuollut-virukseen/7791818#gs.6dybe5>

IL 25.04.2020. Helsingissä ainakin 60, Espoossa 10 ja Vantaalla yksi kuollut hoivakodeissa – ”Meidän tietoomme ei ole tullut laiminlyöntejä”. <https://www.iltalehti.fi/koronavirus/a/1fb4854d-4eda-48d3-abcd-6fda7458c52e>

tottuneet median kautta kohtaamaan, mobilisoi usein myötätuntoa ja auttamisen halua, kun taas omaa elämää uhkaava tauti saa aikaan pelkoa. Reaktioista ja kulttuurisista vastauksista tartuntatauteihin, mutta myös pandemioiden politiikasta, puhutaankin usein juuri pelkoina (*scares, panics*). Pelot tulevat esiin yksilötason toimintoina, mutta myös viranomaisten ja valtiokehojen reaktioina kuoleman uhkaa kohtaan (Aaltola 2011; Wuthnow 2010). Viranomaisreaktiot ovat keskeisiä tartuntatauteihin suhtautumisen ja niihin liittyvien pelkoreaktioiden rakentumisessa. Pelko uhkaa tuoda pintaan jopa kollektiivisen paniikin, irrationaalisen epäjärjestyksen (Wuthnow 2010). Koronaviruspandemian poikkeuksellisen voimakkaat torjuntatoimet, kuten yhteiskunnan keskeisten toimintojen alasajo, ovat lisänneet taudin vakavasti otettavuutta ja merkityksellisyyttä. Samalla ne vahvistavat siihen liittyviä pelkoja. Koronan pääsy globaalin vallan ytimiin onkin tuonut länsimaisen modernin ajattelun, (lääke)tieteen ja “edistyksen” taakse kätketyn kuolemanpelon keskuuteemme.

Koronakriisin keskellä näemme useita kiinnostavia esimerkkejä siitä, kuinka taudin luomaa kuoleman uhkaa ja kuolemanpelkoa pyritään lievittämään uhkaa rajaavilla merkityksellistämisisillä, metaforisoimalla ja politisoimalla taudin merkityksiä. Pelkoa aiheuttavat taudit eivät koskaan olekaan vain tauteja, vaan niille syntyy aina vahvoja merkityksiä (ks. esim. Rousseau, Gill, Haycock ja Herwig 2003), ja usein niitä mystifoidaan. Kirjoissaan *Illness as a metaphor* ja *AIDS and its metaphors* Susan Sontag kirjoittaa eri taudeille annetuista kulttuurisista merkityksistä ja metaforista, ja näiden haitallisuudesta paitsi sairastaville, myös sairauden hoidolle ja siihen suhtautumiselle. Lähes poikkeuksetta elämää uhkaava sairaus rinnastetaan metaforien avulla johonkin toiseen asiaan tai ilmiöön. Näin sairaudelle luodaan kulttuurinen merkitys ja tarina. Erityisesti tauti, jota ei osata parantaa, näyttäytyy mystisenä ja synnyttää helposti metaforia, kuten COVID-19-tauti nyt.

Metaforat eivät ole vain harmittomia kielikuvia. Kun yksi asia kielen avulla liitetään toiseen, luodaan merkityksiä, jotka paitsi muokkaavat ajatteluamme ja suhtautumistamme, myös toimintaamme (Lakoff ja Johnson 1981). Sairauden

metaforisointi tuottaa myös stigmaa, ja sairauden (moraalinen) luonne vaikuttaa sekä sairauden käsitteellistämiseen, sen hoitoon että sairastuneeseen suhtautumiseen, mutta myös taudin hallinnointiin ja torjuntaan. Vieläkin puheessamme toistuvat menneisiin tauteihin ja niihin liitettyihin merkityksiin kiinnittyvät sanonnat: “pelätä kuin ruttoa”, “kohdella kuin spitaalista”. Jos tauti kohdistuu pääasiassa marginalisoituihin ryhmiin, tai vähemmän arvokkaana nähtyyn väestönosaan, myös toimet taudin pysäyttämiseksi muodostuvat helposti mielikuvien mukaisesti. Sairastunut voi olla paitsi passiivinen, “viaton kärsijä”, myös paheellinen, omaan tilaansa syyllinen toimija. Tämän näimme esimerkiksi 1980-luvulla “homorutoksi” leimatun AIDSin kohdalla (Sontag 1988).

Koronaviruksen aiheuttamaa kuolemanvaaraa – sekä kuolemanpelkoa – onkin pyritty ponnekkaisesti rajaamaan etäännyttämällä tauti koko väestöä uhkaavasta vain tiettyjä ryhmiä tappavaksi taudiksi. Suomen kontekstissa on kiinnostavaa, kuinka epidemian alkupuolella COVID-19-tautiin liitettyissä mielikuvissa kuolemanvaara yhdistyi varsinkin viranomaiskannanotoissa lähinnä iäkkäisiin (yli 70-vuotiaat) ja terveytensä vuoksi riskiryhmiin kuuluviin kansalaisiin. Kun poikkeusolot Suomessa astuivat voimaan maaliskuun puolivälissä, tauti nimettiin vahvasti vanhusten ja heikkojen sairaudeksi:³³ terveiden ja vahvojen aikuisten oli määrä ottaa tauti vastaan, jotta hauraammat ryhmät säästyisivät siltä. Ajatus on tietysti kaunis ja humaani, mutta kehystyksellä tultiin vahvistaneeksi mielikuvia siitä, että vahvat ja terveet aikuiset ovat taudilta suojassa, ja että riski koskee vain “haurasta ryhmää”. Tämä oli varmasti omiaan hälventämään poikkeustilan luomaa paniikkimielialaa, mutta kehystys ei ole voinut olla vaikuttamatta paitsi mielikuvien taudin luonteesta, myös ihmisjoukkojen käyttäytymiseen.

Esiin hahmottuu myös muita käytäntöjä, joilla tautia on puheteoin yhdistetty vain tietyn ryhmän ongelmaksi. Tautivaara on yhdistetty muun muassa elintapasairauksina nähtyihin sairauksiin, kuten verenpainetautiin ja kakkostyyppin diabetekseen.

---

³³ YLE 28.03.2020. Tutkija: Hallitus korosti ikäihmisten ja riskiryhmien tilannetta alkuun liikaa – siksi nuoremmat eivät ehkä kokeneet koronan koskevan heitä. <https://yle.fi/uutiset/3-11272874>

Näin vahvistuu ajatus heikoista, vääränlaisista, tai jopa moraalisesti epäilyttävistä kehoista taudin kohteina ja ensisijaisina uhreina. Varsin selkeänä tämä moralistissävyyinen rajaaminen on näkynyt usein itseaiheutettuna pidetyn lihavuuden kohdalla, jonka on tilastojen valossa arveltu lisäävän vakavan tautimuodon riskiä,³⁴ ja siten terveydenhuollon kuormittamista.³⁵ Kehystys osaltaan vahvistaa mielikuvia tautiin kuolemista omien elintapavalintojen ja moraalisesta heikkouden seurauksena: nykyisessä neoliberaalisissa terveystieteissä ja tehokkuusajattelussa laiskuuteen ja moraalisesta heikkouteen liitetty lihavuus näyttää sairauksille ja kuolemalle altistavana tekijänä. Näin kuolemanvaara loitontuu “tehokkaista” kehoista, ja syntyy kuva, että tautia ja siihen sairastumista voi hallita omilla toimilla ja valinnoilla (esimerkiksi laihduttamalla tai kuntoilemalla). Tässä kehyksessä yhdistyvät myös puhe lännen “lihavuusepidemiasta” sekä tartuntatautiepideemiasta (ks. Harjunen 2017b). Paradoksaalisesti tämä pyrkimys hallita kuolemanpelkoa etäännyttämällä taudin vaaraa “meistä kaikista” rajattuun, marginalisoituun ryhmään on näyttänyt mediassa uutistyyppinä, jossa hämmästellään kuinka perusterve ja maratoneja juokseva ihminen on sairastunut vakavaan tautimuotoon, tai jopa kuollut tautiin.³⁶

Sontag (1988) huomauttaakin, kuinka aikanaan paljon huomiota saaneet (*attention-catching*) tappajat ja keskustelua herättäneet taudit ovat aina olleet ajalleen ideaalisia, historiallisessa hetkessään ymmärrettäviä. Tämä johtuu siitä, että taudeille annetut merkitykset tiivistävät sekä aikansa yksityisiä kehollisia pelkoja että ajankohtaisia poliittisia huolia (ks. myös Aaltola 2011). Epidemiat synnyttävät pelkoreaktioita kehollisissa ihmisissä, jotka pelkäävät taudin tappavan heidät. Ne vaikuttavat kuitenkin

---

³⁴ HS 14.04.2020. Tuoreet tutkimukset maailmalta osoittavat: Lihavilla koronavirus-potilailla selvästi kasvanut riski joutua teho-hoitoon <https://www.hs.fi/paivanlehti/17042020/art-2000006476961.html>

³⁵ WIRED 17.04.2020. Covid-19 Does Not Discriminate by Body Weight.

<https://www.wired.com/story/covid-19-does-not-discriminate-by-body-weight/?fbclid=IwAR2IqM77AyleuqHHeh3qdEao-ZFXyvZ-4sRKuhX45rmmAgWxXwGMJR1CV8>

³⁶ Ks. esim. HS 3.4.2020. ”Ero kaikkeen aiemmin sairastamaani tuli selväksi” – Kolme koronaviruksen saanutta kertoo, miten sairaus eteni ja miltä toipuminen tuntui. <https://www.hs.fi/elama/art-2000006462260.html>

myös valtiokehoihin ja yhdistyvät valtiollisiin kohtalon kysymyksiin, ulottuen kansainväliseen politiikkaan ja poliittisiin järjestelmiin saakka. Taudit ovat somaattisia ja yksilöiden kehoja uhkaavia, mutta tautien (ja kuoleman) pelolla on myös valtiollinen ja poliittinen taso, ja siksi myös reaktiot pandemioihin ovat polito-somaattisia. Koskettaessaan poliittisia järjestelmiä, ja näin ollen niitä elämäntapoja, joita poliittiset järjestelmät ylläpitävät, tautien aiheuttama kuolemanuhka yhdistyy paitsi poliittisten järjestelmien jatkuvuuden, jopa sivilisaatioiden kuoleman ja tuhoutumisen pelkoihin. Ruton on nähty romahduttaneen Rooman valtakunnan, ja taudit ovat ennenkin aiheuttaneet valtavia muutoksia poliittisissa järjestelmissä, jopa muokanneet kansainvälisen järjestelmäämme (ks. Aaltola 2011).

Koronan suhteen on selkeästi näkyvissä, kuinka tauti ja kuolema metaforisoituvat tavoilla, jotka yhdistävät tappavan taudin valtiollisiin kohtalonkysymyksiin. Tauti ja sen aiheuttama kuolema pyritään rajaamaan, ja näin valtioiden rajat ja niiden suojaava merkitys taudin pysäyttämiseksi korostuvat: rajat on suljettava, jotta kuolemaa kylvä, ulkoa tuleva paha ei voisi tulla maahamme ja kehoihimme. Tauti luo mielikuvia siitä, että rajoja vahvistamalla ja uusia piirtämällä voimme taltuttaa taudin. Tässä suhteessa tautipuhe yhdistyy puheeseen uhkaavasta, tuhoisasta maahanmuutosta. Metaforat saavat aikaan nationalistisia ja kansallisvaltioiden kilpailuasetelmia korostavia merkityksiä: tiettyjen maiden esitetään olevan "voitolla koronasodassa" ja tiettyjen häviöllä.³⁷ Tautien nähdään tulevan meille "muualta", tästä kertovat tautien nimetkin: ryssänkuume (1890), espanjantauti (1918–1920), aasialainen (1957), hongkongilainen (1968). Koronastakin on puhuttu "kiinalaisena viruksena". Näin tappava tauti yhdistyy pahoihin (poliittisiin) voimiin, ja muuttuu valtiota, jopa maailmanjärjestelmää uhkaavaksi pahantekijäksi (Sontag 1991).

---

³⁷ HS 12.5.2020. Monet maat ovat "voitolla" korona-sodassa, mutta tutkija-verkosto niputtaa Suomen ongelma-maiden kerhoon Ruotsin ja USA:n kanssa. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006504651.html>

Diskurssin tasolla tauteja vastaan käydään taistelua, ja kuolemaa aiheuttava tauti yhdistyykin paitsi tuhoisaan poliittiseen epäjärjestykseen, myös sotametaforiin ja personifioituu kansalliseksi viholliseksi. Kun Britanniassa 1900-luvun alussa oli käynnissä “ristiretki” tuberkuloosia vastaan,³⁸ Suomessakin käytiin “sotaa” tautia vastaan. Nyt pandemian tuoman kaaoksen myötä esimerkiksi Italiassa taistelua virusta vastaan verrattiinkin maailmansotaan,³⁹ ja tällaiset kertomukset ymmärrettävästi antavat pelkoa lieventävän tunteen siitä, että meillä on paitsi (kansallista) yhtenäisyyttä, myös aseita tautivaaraa vastaan. Suositusta sotasananastosta⁴⁰ huolimatta tauti ei kuitenkaan ole samanlainen uhka kuin sota eikä sitä vastaan auta rauta rajalla, vaan se vaatii toisenlaista varautumista. Sotametaforat luovat haitallisia mielikuvia myös yksilötasolla, Meretoja kirjoittaa.⁴¹ Kun taudista selvinneet nimetään sankareiksi ja voittajiksi, siihen menehtyneet nähdään helposti häviäjinä, periksi antajina. Vaikka sotametaforien käyttö on tällaisessa tilanteessa monin tavoin houkuttelevaa, on se militarisoivan luonteensa vuoksi ongelmallista myös yhteiskunnallisella tasolla luodessaan haitallisia mielikuvia ja pönkittäen poliittisia ajatusmalleja, jotka kaventavat näkökulmaamme itse tautiin, mutta myös siihen haurauteen, jonka tauti on paljastanut. Feministitutkija Cynthia Enloe muistuttaa, että vaikka sotasananasto tarjoaisi tehokkaan keinon resurssien mobilisointiin tautiepidemian hillitsemiseksi, militaristisen kielenkäytön sijaan meidän tulisi tuottaa inklusiivista diskurssia, johon keskeisenä kuuluu julkinen ja tasa-arvoinen terveydenhuolto.⁴²

---

³⁸ YLE. Tautien historia, osa 3: Tuberkuloosi. Tutkija Heini Hakosalo. <https://areena.yle.fi/audio/1-3716232>

³⁹ The Guardian 13.03.2020. Italian nurse: 'An experience I would compare to a world war' <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/13/italian-doctor-an-experience-i-would-compare-to-a-world-war>

⁴⁰ The Guardian 07.04.2020. The horror of coronavirus is all too real. Don't turn it into an imaginary war. Marina Hyde. https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/apr/07/horror-coronavirus-real-imaginary-war-britain?fbclid=IwAR0GuyY54rZJqL78EhNpbFy7nbtKsXw2_gVKia2DdqZEhxdP7OKrXrsLr0k

⁴¹ Suomen Kuvalehti 01.05.2020. Pandemia ei ole sota eikä potilas ole sotilas – lopettakaa ongelmallinen tarinallistaminen. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/mielipide-kotimaa/professori-pandemia-ei-ole-sota-eika-potilas-ole-sotilas-lopettakaa-ongelmallinen-tarinallistaminen/>

⁴² WILPF 23.03.2020. COVID-19. “Waging War” Against a Virus is NOT What We Need to Be Doing. <https://www.wilpf.org/covid-19-waging-war-against-a-virus-is-not-what-we-need-to-be-doing/>

Lopuksi: millaisena kuvittelemme pandemian jälkeisen tulevaisuutemme?

Koronavirus on tuonut pintaan kuolemanpelon lisäksi kuoleman politiikan ja elämän arvon raadollisimmillaan: on pohdittu, kuka saa hoitoa, kenelle hengityskoneet riittävät, ja romahtaako terveydenhuoltojärjestelmämme ennennäkemättömän paineen alla. Resurssien, talouden ja käytännön kysymykset ovat nostaneet esiin eettisiä ja moraalisia kysymyksiä siitä, milloin elämää suojellaan, milloin ja kenen henki on arvokas, ja paljonko elämä ja sen pelastaminen saa yhteiskunnalle maksaa. Toisaalta kriisi on nostanut esiin keskustelua solidaarisuudesta ja yhteisöllisyydestä, vastuusta toisiamme kohtaan ja hauraan elämän suojelemisesta, sekä kollektiivisesta ponnistuksesta yhteisen uhan taltuttamiseksi. Ennennäkemättömät toimet taudin suitsimiseksi voikin hahmottaa humanitaarisen ajattelun riemuvoittona, elämänsuojelun lakipisteenä, jolloin tautiuhan torjunta on otettu tosissaan aivan eri tavalla kuin koskaan ennen. Koronakriisi tarjoaakin meille arvokkaan tienristeyksen kuoleman, kuolevaisuuden ja ihmiselämän haurauden pohtimiseen. Mihin suuntaan päätämme koronasta lähtää?

Koronaviruksen torjumisen taloudellista laskua ovat monet kauhistelleet, ja maailmantalouden on arveltu sukeltavan syvemmin kuin vuosikymmeniin. Suomessakin torjuntatoimien ja sairastuneiden hoidon kustannuksia on tarkasteltu laskukonemaisesti, selvitellen kuinka paljon yhden sairaalahoitoon joutuneen koronapotilaan hengen pelastaminen on maksanut esimerkiksi niin sanottujen laatupainotettujen elinvuosien näkökulmasta. Tässä talouslukuja ja jäljellä olevia elinvuosia tuijottavassa laskutavassa vanhusten hengen pelastamisen hinta on näyttäytynyt talousajattelun kannalta pöyristyttävän kovana. Raskaat torjuntamenetelmät näyttäytyvät tällaisen yksinkertaistavan laskutavan mukaan yhteiskunnallisesti epäreiluinä, kun huomioon ei oteta epidemian taltuttamisen hyötyjä, kuten säästettyjä henkiä, eivätkä laskelmiin mahdu eettiset pohdinnat.⁴³ Tällainen lasku- ja ajattelutapa paljastaakin

---

⁴³ HS 10.05.2020. Voiko pelastetulle elämälle laskea hintaa? ”Ei ole oikeudenmukaista, että yhdelle ihmisryhmälle kohdistetaan nyt niin paljon resursseja”, sanoo tuotantotalouden professori. <https://www.hs.fi/talous/art-2000006502496.html?share=a89c7fe618e09c35b0093b2a2d619475>

laajemman suhtautumistavan haurauteen ja elämän arvoon, ja kuoleman uhan kollektiiviseen torjuntaan. Se myös nostattaa ihmisryhmien välille vahvoja yhteiskunnalliseen hyödyttävyyteen ja taloudelliseen tuottavuuteen pohjautuvia me-he -jakoja: nuori ja tehokas kannattaa pelastaa, sairas ja valmiiksi heikko kannattaa uhrata. Terveystieteissä hyötylaskelmia joudutaan aina tekemään. Elämän arvoa ja sen pelastamisen kustannuksia pohditaan tavallisinakin aikoina, mutta kriisi on tuonut tämän esiin uudella tavalla. Esimerkiksi Italian kärjistellessä epidemian kourissa käyttöön otettiin sota-ajan käytäntö, *triage*, eli hoidon suunnittelua ohjaava potilaiden riskiarvio, jossa parhaat selviytymismahdollisuudet omaava potilas kelpuutetaan tehohoidon saajaksi "heikompien" jäädessä hoidon ulkopuolelle. Keskustelua hoidon rajaamisen etiikasta on käyty myös Suomessa⁴⁴. Tällöin keskiössä on ollut paitsi hengityslaitteiden riittävyys, myös pohdinta valintakriteereistä: tehohoidon ollessa viimeinen keino, tulee tehohoitoon valikoida ne, joiden selviytymismahdollisuudet ovat hyvät.

Erot kuolemaan ja elämän arvoon suhtautumisessa näyttäytyvät myös epidemian hillitsemisen strategioissa: vaihtoehtoina esimerkiksi laumasuoja (eli tauti vääjäämättä kulkee läpi väestön, tartuttaen ja tappaen tietyn osan, kunnes riittävä immunitetti syntyy) tai epidemian tukahduttaminen. Julkisessa keskustelussa eri valtioiden erilaiset linjaukset on hahmotettu ideologisina lähtökohtina ja valintoina, miten tautiin, sen seurauksiin, kuolemaan ja kärsimykseen suhtaudutaan.⁴⁵ Esimerkiksi Ruotsin valitsema tie löyhemmästä rajoituspolitiikasta sai osakseen paljon kritiikkiä, sen nähtiin kätkevän sisälleen tietynlaisen ideologian kuoleman sallimisesta. Samaa keskustelua käytiin myös Britanniassa laumasuojakeskustelun lomassa. Näissä keskusteluissa onkin kyse taudin biologisen pohjan ja epidemian käyttäytymisen lisäksi siitä, kenet ja kuinka monta

---

⁴⁴ HS 29.03.2020. Kuka saa tehohoitoa, jos paikoista on pian pula? <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006456408.html> ; HS 14.05.2020. Koronavirus on vienyt tehohoitoon myös perusterveitä suomalaisia: Noin kolmanneksella ei ole pitkäaikaissairautta. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006507373.html?share=364d88b5b45e3344c8c0e04b4f2ccbdc>

⁴⁵ HS 21.04.2020. Eniten koronaviruksen on yllättänyt Ruotsin kyky katsoa pois päin kuolleistaan. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006481667.html>; The Guardian 11.4.2020. Coronavirus has exposed the myth of British exceptionalism. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/apr/11/coronavirus-exposed-myth-british-exceptionalism>

ihmishenkeä olemme valmiita uhraamaan, millaisia ja minkä hintaisia keinoja otamme käyttöön henkien säästämiseksi. Vaikka virologia on luonnontiede, me ihmiset – yksilöinä, yhteisönä, yhteiskuntina, ja lopulta ihmiskuntana – valitsemme kuinka suhtaudumme taudin uhkaan ja sen seurauksiin.

Biologiset taudinaiheuttajat ovat osa ekosysteemiä, johon myös ihminen kuuluu. Ihmisiä piinaavat tartuntataudit ovat suurimmaksi osaksi zoonooseja, jotka liittyivät seuraamme kun kesytimme villieläimet ja eläintalous alkoi. Koronaviruspandemiakin sai mitä ilmeisimmin alkunsa wuhanilaiselta villieläintorilta. Pandemiasta voisi ottaa oppia myös nykyisen eläinten massamittakaavaisen eläinteollisuuden normin purkamiseen. Kasvatamme ja tapamme syötäväksemme joka vuosi kymmeniä miljardeja (60 miljardia vuonna 2017) muunlaisia eläimiä. Koronaviruksen on myös todettu tarttuneen Euroopan tarhojen turkiseläimiin.⁴⁶ Sietämättömän moraalisen laskun lisäksi teollinen eläintuotanto asettaakin meidät alttiiksi kuoleman vaaralle, ei vain eläintuotannon kestävämmän ilmastokuorman vuoksi, vaan tuottamalla omaa elämäämme tuhoavia tautiepidemioita. Eläinten teollisen hyväksikäytön lopettaminen olisi tehokas keino torjua paitsi ilmastonmuutosta, myös tulevia pandemioita.⁴⁷

Usein vasta kuolema tai sen uhka tuo elämän arvon selkeästi näkyville. Käsityskyvyn ylittävät katastrofit pakottavat meidät pohtimaan paitsi kuolemaa, myös ihmisyyttä ja elämän arvoa. Erityisesti toisen maailmansodan ja holokaustin jälkeen nousivat esiin pahuuden ja kuoleman pohtiminen, ja keskitysleirien raunioilta nouseville pohdinnoille keskeisiä olivat kysymykset siitä, millainen on ihminen ja mitä ihmisuus. Holokaustin katastrofin äärellä Hannah Arendt (1971) pohti ihmisyyttä ja yhteistä kohtaloamme

---

⁴⁶ The Refinery. 07.05.2020. Ending The Fur Trade Could Help Prevent Future Pandemics. https://www.refinery29.com/en-us/2020/05/9789233/fur-trade-coronavirus?utm_source=twitter&utm_medium=twitter_share&fbclid=IwAR1NN4gE67qctDTPHKCazEh9B7rRaj2bSgxmwa9HEweFzBfjZro1_VOrFvg

⁴⁷ The Guardian, 16.04.2020. The Covid-19 pandemic shows we must transform the global food system: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/apr/16/coronavirus-covid-19-pandemic-food-animals> ; YLE 15.05.2020. Tietokirjailija Risto Isomäki koronasta: "Virus vahvistuu ja muuttuu tappavammaksi, jos se pääsee leviämään". <https://yle.fi/uutiset/3-11350350>

paljaina, kuolemalle ja tuholle alttiina olentoina, joiden olemassaolo ja oikeudet ihmisinä ovat riippuvaisia toisista ihmisistä, kuulumisesta poliittiseen yhteisöön, joka tunnustaa oikeutemme olla ihmisiä. Haurauden tunnustamisesta siis seuraa myös sen tunnustaminen, että meitä ei ole ilman yhteisöä, olemme toisistamme riippuvaisia. Hauraus ei ole vain marginalisoitujen ryhmien ominaisuus tai heikkous, vaan ihmisyyden väistämätön edellytys, joka koskettaa meitä kaikkia.

Nyt korona tarjoaa meille tienristeyksen, jossa punnita arvojamme ja elämäntapaamme, suhtautumistamme elämään, sen arvoon, tunnustaen yhteinen haurautemme ja pienuutemme elämän, taudin, ja kuoleman edessä.⁴⁸ Kun hyväksymme kuoleman osaksi elämää, avautuu myös mahdollisuus tarkastella hyvää kuolemaa. Koronavirus nostaa hengityskoneiden riittävydestä käydyn keskustelun ohella esiin kysymyksen siitä, mikä on luonnollinen kuolema ja millainen hyvä kuolema. Miten suhtaudumme kuolemaan nykyisessä sairaanhoidossamme ja yhteiskunnallisissa hoivapalveluissa? Onko heikossa kunnossa olevan yhdeksänkymmentävuotiaan, hoivakodissa asuvan vanhuksen kuolema tartuntatautiin luonnollinen, vaikka välitön kuolinsyy olisikin COVID-19-tauti? Kun kuolema hahmottuu vääjäämättömänä osana elämää, aivan kuten syntymäkin, emme enää näe niitä erillisinä tiloina, vaan osana samaa jatkumoa.

Olemme tässä katsauksessa pohtineet, kuinka koronaviruspandemia on nakertanut länsimaista kuolemattomuuden harhaa, ja tuonut monella tapaa esiin, kuinka kuolema on nykyihmisellekin universaali kohtalo. Korona on pakottanut meidät kohtaamaan kuoleman – myös makaaberin, häiritsevän ja pelottavan. Kuolemantanssi oli keskiajan kirkkotaitteessa esiintynyt suosittu aihe, jossa luurankohahmona esiintyvä kuolema johdattaa sosiaalisesta statuksesta tai arvovallasta välittämättä kohti hautaa niin nuoria kaunottaria, yhteisön kurjimpia, kuin pappeja ja valtionpäämiehiäkin. Se sai kimmokkeen mustan surman synnyttämästä, kuoleman läpituokevasta läsnäolosta. Tämä luurankojen tanssi kohti hautojaan muistutti ihmisiä paitsi rutosta ja sen

---

⁴⁸ Ks. myös. HS. 10.05.2020. Ihmisen pienuus paljastui. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006501331.html>

kamaluudesta, myös elämän hauraudesta, sen salaperäisestä sattumanvaraisuudesta ja yhteisestä kohtalostamme kuolevaisina. Tänä päivänä kuolemantanssi hahmottuu freskojen sijaan mediakuviissa, Italiassa ruumiita kuljettavissa armeijan rekoissa, New Yorkin joukkohaidoissa ja sairaalan teho-osastoilla hengityskoneissa makaavissa koronapotilaissa. Nämä pelottavat ja makaaberit kuvat muistuttavat meitä vääjäämättömän läsnäolosta, ja ovat tämän päivän *memento mori*, muistutus siitä, ettei elämästä selviä hengissä, ja että kuoleman edessä emme ole kaikkivoipia.

Kirjoittajat:

Noora Kotilainen, VTT, on globaaliin politiikkaan, humanitarismiin ja mediaan erikoistunut poliittisen historian tutkija. Hän on kiinnostunut kriisien, sodan, kärsimyksen, terrorismin ja muuttoliikkeen kuvastoista ja poliitikoista. Tällä hetkellä hän työskentelee tutkijatohtorina Maanpuolustuskorkeakoululla Suomen Akatemian ”Hybridi terrori” -hankkeessa (HYTE), ja toimii vierailevana tutkijana Helsingin yliopiston poliittisessa historiassa. Hänen viimeisimpiä julkaisujaan ovat ”Resilience of the Humanitarian Narrative in US Foreign Policy” (2020) teoksessa Lehti, Pennanen ja Jouhki (toim.), *Contestations of Liberal Order: The West in Crisis?*, Palgrave Macmillan, sekä ”Investigating and Understanding Social Media Image Flows: Framings of the Ghouta Attack in Mainstream Media and International Politics” (2018) teoksessa Pitkänen ja Kleemola (toim.) *Photographs and History: Interpreting Past and Present Through Photographs*, Cultural History. Tällä hetkellä hän toimittaa erikoisnumeroa väkivallan ja median yhteyksistä Anu A. Harjun kanssa, sekä *Muuttoliike murroksessa*-kirjaa (Into Kustannus 2021) Jussi Laineen kanssa.

Yhteystiedot: noora.kotilainen@helsinki.fi

Anu A. Harju, FT, on digitaalisen median ja kulttuurin tutkija. Tutkimuksessaan hän tarkastelee digitaalisen median ja kuoleman risteyskohtia, muistamisen ja suremisen medioituneita käytäntöjä, sekä muistamisen politiikkaa. Tällä hetkellä hän työskentelee tutkijatohtorina Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa. Hänen viimeisimpiä julkaisujaan ovat ”Mediated commemoration, affect alienation, and why we are not all Charlie: solidarity symbols as vehicles for stance-taking” (2019), julkaistu *Thanatos*-lehdessä; Johanna Sumialan kanssa kirjoitettu ”No More Apologies”: Violence as a Trigger for

Public Controversy over Islam in the Digital Public Sphere” (2019) julkaisussa *Journal of Religion, Media and Digital Culture*; sekä Katrin Dövelingin ja Denise Sommerin kanssa kirjoitettu “From Mediatized Emotion to Digital Affect Cultures: New Technologies and Global Flows of Emotion” (2018) julkaisussa *Social Media + Society*.

Yhteystiedot: anu.a.harju@helsinki.fi

Lähteet

Aaltola, Mika. 2011. *Understanding the Politics of Pandemic Scares. An Introduction to Global Politisomatics*. Lontoo: Routledge.

Arendt, Hannah. 1971 (1951). *The Origins of Totalitarianism*. San Diego: Havers, Harcourt, Brace & Company.

Ariès, Philippe. 2008 [1981]. *The Hour of Our Death: The Classic History of Western Attitudes Toward Death Over the Last One Thousand Years*. Toinen painos. Ranskalaisesta alkuperäisteoksesta kääntänyt, Helen Weaver. New York: Vintage Books.

Arnold, Michael, Martin Gibbs, Tamara Kohn, James Meese, ja Bjorn Nansen. 2018. *Death and Digital Media*. Abingdon: Routledge.

Bauman, Zygmunt. 1992. *Mortality, Immortality and Other Life Strategies*. Lontoo: Polity Press.

Becker, Ernest. 1973. *The Denial of Death*. New York: Free Press.

Berardi, Franco. 2019. *Futurability: The Age of Impotence and the Horizon of Possibility*. Lontoo: Verso.

Berger, Peter L. 1967. *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. Garden City: Anchor Books.

Bryant, Clifton D. (toim.) 2003. *Handbook of Death and Dying*. Lontoo: Sage.

Butler, Judith. 2004. *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*. London: Verso.

Butler, Judith. 2009. *Frames of War: When is Life Greivable*. Lontoo: Verso.

Chouliaraki, Lilie. 2013. *The Ironic Spectator: Solidarity in the Age of Post-Humanitarianism*. Cambridge, UK: Polity Press.

Cohen, Stanley. 2001. *States of Denial. Knowing about Atrocities and Suffering*. Lontoo: Polity Press.

Cottle, Simon. 2013. "Journalists witnessing disaster: From the calculus of death to the injunction to care." *Journalism Studies*, 14 (2): 232-248.

Davies, Douglas J. 2003. "Cremation." Teoksessa *Handbook of Death and Dying*; toim. Clifton D. Bryant, 767-774. Lontoo: Sage.

Elias, Norbert. 2001 [1985]. *The Loneliness of the Dying*. New York: Continuum.

Eskola, Seikko. 2001. "Mitä historiantutkija odottaa lääketieteeltä?" *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 117 (23): 2361-2366. Luettu huhtikuu 22, 2020. <https://www.duodecimlehti.fi/duo92624>

Hakapää, Jyrki. 2005. "Philippe Ariès ja kuolema." *Tieteessä tapahtuu* 23(3). Luettu huhtikuu 26, 2020. <https://journal.fi/tt/article/view/56633>

Harju, Anu A. 2019. "Mediated commemoration, affect alienation, and why we are not all Charlie: solidarity symbols as vehicles for stance-taking." *Thanatos Journal* 8(2): 165-202. Luettu huhtikuu 24, 2020. https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2020/01/harju_mediated-commemoration.pdf

Harjunen, Hannele. 2017 A. *Neoliberal bodies and the Gendered Fat Body*. New York: Routledge.

Harjunen, Hannele. 2017 B. "Terveys, talous ja tehokkaat ruumiit". Teoksessa, *Tehostamistalous*, toim. Teppo Eskelinen, Hannele Harjunen, Helena Hirvonen ja Eeva Jokinen, 163-180. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto

Hayslip, Bert. 2003. "Death Denial". Teoksessa *Handbook of Death and Dying*, toim. Clifton D. Bryant, 34-42. Lontoo: Sage.

Hjelm, Titus. 2019. "Rethinking the theoretical base of Peter L. Berger's sociology of religion: Social construction, power, and discourse." *Critical Research on Religion*, 7(3): 223-236.

Kallioinen, Mika. 2005. *Rutto ja Rukous*. Helsinki: Atena Kustannus.

Kallionsivu, Mikko. 2016. "Idealisoitu ja idealisoimaton kuolema: Moderni kuolemasuhde uushistoristin silmin." *Thanatos Journal* 5 (2). Luettu toukokuu, 7, 2020. https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2016/12/kallionsivu_idealisoitu.pdf

Karvonen, Sakari, Tuija Martelius, Laura Kestilä, ja Liina Junna. 2017. *Tulotasojen mukaiset terveysterot ovat edelleen suuria*. THL. <http://www.julkari.fi/handle/10024/135167>

Kotilainen, Noora. 2016. *Visual Theaters of Suffering. Constituting the Western Spectator at the Age of Humanitarian World Politics*. Helsingin yliopisto, valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 31/2016.

Lakoff, George ja Mark Johnson. 1981. *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press.

Lahtinen, Tuomo. 1989. *Polttohautaus Suomessa. Aatehistoria ja kehitys*. Åbo: Åbo Akademi.

Moeller, Susan. 1999. *Compassion Fatigue. How Media Sell Disease, Damine, War and Death*. New York: Routledge.

Morse, Tal. 2018. *The Mourning News: Reporting Violent Death in a Global Age*. New York: Peter Lang.

Nikunen, Kaarina. 2018. *Media Solidarities: Emotions, Power and Justice in the Digital Age*. Lontoo: Sage.

Pohjola, Hanna. 2019. "Kuoleman odotushuoneessa: Kokemuksia kuolevan ruumiillisuudesta." *Thanatos Journal* 8(2): 39-67. Luettu huhtikuu 24, 2020. https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2020/01/pohjola_kuoleman-odotushuoneessa.pdf

Rousseau, George S., Miranda Gill, David Haycock, ja Malte Herwig. (toim.) 2003. *Framing and Imagining Disease in Cultural History*. Lontoo: Palgrave Macmillan.

Sofka, Carla J., Illene N. Cupit, ja Kathleen R. Gilbert. 2012. *Dying, death, and grief in an online universe*. New York: Springer Publishing

Sliwinski, Sharon. 2011. *Human Rights in Camera*. Chicago, University of Chicago Press.

Sontag, Susan. 1991. *Illness as a metaphor and AIDS and its Metaphors*. Lontoo: Penguin.

Sontag, Susan. 2003. *Regarding the Pain of Others*. Lontoo, Penguin Books.

Sumiala, Johanna. 2013. *Media and Ritual. Death, Community and Everyday Life*. Lontoo: Routledge.

Sumiala, Johanna ja Outi Hakola. 2013. "Introduction: Media and Death." *Thanatos Journal* 2 (2). Luettu toukokuu, 2, 2020.

https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2012/12/sumialahakola_introduction_than2220131.pdf

Vigilant, Lee G. ja John B. Williamson. 2003. "On the role and Meaning of Death in Terrorism." Teoksessa *Handbook of Death and Dying*, toim. Clifton D. Bryant, 236-246. Lontoo: Sage.

Walter, Tony. 2017. *What Death Means Now: Thinking Critically about Dying and Grieving*. Bristol: Polity Press.

Walter, Tony, Jane Littlewood, ja Michael Pickering. 1995. "Death in the News: The Public Invigilation of Private Emotion." *Sociology* 29 (4): 579-596.

Wood, William R. ja John B. Williamson. 2003. "Historical changes in the meaning of death in the western tradition". Teoksessa *Handbook of Death and Dying*, toimittaut Clifton D. Bryant, 14-23. Lontoo: Sage.

Wuthnow, Robert. 2010. *Be Very Afraid. The Cultural Response to Terror, Pandemics, Environmental Devastation, and Other Threats*. New York: Oxford University Press.

Abstract: Corona and the shattering of the illusion of immortality

As the coronavirus pandemic spread around the world, death made a comeback among the living. In this review article, we discuss how the infectious disease pandemic currently ravaging the world has made us think about the age-old mystery, death. The article departs from the notion that the pandemic has not only surprised us, it has forced us to acknowledge death and our own mortality in a new way while also making it difficult to deny our vulnerability in the face of disease. Fear of dying, usually tamed by modern medicine, philosophy, and general wellbeing, has resurfaced with the novel infectious disease, COVID-19. As state restrictions and acute threat of dying suddenly concern us used to being safe, our relationship with death and vulnerability has also changed. The novel infectious disease making its way through the Northern hemisphere has fractured the modern practices of distancing and fading death out of the everyday life and made death concretely present through death-related, even macabre, signs, like construction of temporary morgues, crematoriums reaching capacity, or shocking care home deaths. We examine how the coronavirus pandemic has been dealt with in public from the perspective of death, and discuss the ways in which death and disease have been mediated and how media logic regarding the visibility of death and suffering has altered with the pandemic. We also raise the issue of the politics of disease and dying that the coronavirus pandemic has given renewed relevance along with the related societal and global inequalities and injustices. Disease and premature death have always hit the socio-economically weakest the hardest, and this is also true with COVID-19. Reactions stemming from fear of disease not only occur in the human body, but also at the level of state actors and political systems. We explore the meanings COVID-19 disease has been given, and which metaphors has been utilised to control fear of dying, but also to delimit the perceived threat of death. Mobilising metaphors of war or of battle between states is typical, yet revealing, and does not help us solve the globally experienced problem as it creates misleading and detrimental conceptions of the disease. The corona crisis has also revealed cost-benefit analyses relating to death, calculated segregation between lives more worth saving than others. However, the crisis has also generated talk about the universal worth of all life, of community and communal existence in the face of shared threat, of unity in vulnerability. Thus, we see the current corona crisis as offering a new junction for approaching death, vulnerability and shared humanity differently in the future. We conclude by pondering on what positive outcomes there might be in facing our own death and vulnerability, and which direction we could take after the pandemic is over.

Key words: corona crisis, pandemic, death, mortality, vulnerability, COVID-19 disease, media